ORIXE'ren OMENALDI LIBURUA

Ainbeste aldiz aipatutako Orixe zanaren omenezko liburu argia eskuetan degu azkenean. Bere irureun da ogei orrialdetan ixuria dago idazlerik bikaiñenak eskeiñi dizkioten iruzki, gorapen eta azterketa zeatzak.

Liburuari zegokion bezela, Mitxelena'tar Luis'ek jartzen dio atariko itzaurrea. Gero errenkadan datoz idazleak, bakoitzak Orixe'ren azpegiren bat aitatu ta aztertuaz.

Iru zati ditu liburuak. Lenengoa GIZONA, bigarrena, IDAZLEA ta irugarren zatian ORIXE'REN ARGITALDU GABEKO LAN BATZUK.

Lenbiziko zatian, Aranalde, Labayen, Etxaniz'tar Nemesio, Zeleta, Bordari ta Aita Goiria'k ematen digute Orixe'ren Gizon-tankera ta gogo-ispillua.

Bigarren zatian, Aita Onaindia, Ibinagabeitia'tar Andima, Oiartzabal'dar Martin, Aita Baztarrika, Goikoetxea'tar Iñaki (Gaztelu), Lekuona'tar Manuel, Altuna'tar Patxi, Erkiaga'tar Eusebio, ta Zeitegi ta Plazaola'tar Jokin ditugu, Orixe'ren idazlanak eta aien ondorenak sakonki agertzen dizkigutenak.

Orixe'ren argitaldu gabeko zenbait lan datoz azkenburu, liburua urrez itxiaz. Liburu bikaiña ta goria, Orixe'ren oroitza gure artean betiraunez jazteko datorkiguna. Donosti'ko IZARRA IRARKOLAK lan betea eman digu.

Orixe'ren illobia Polloe'n degu ta aren gorputz-ondarrak irri-parrez begiratuko diote sortu dan liburu lagunari. Ba-dirudi, aren lagun guziokin batzarre egitera etorri dala liburu onen orrietan.

Laster illobi ori, bere ederrean osatua ikusi nai genduke; ta egun ori eldu dediñean, beste gorazarre aundi bat eskeiñi bearko diogu guzion biotzetan onen itsatsia geldituta dan Orixe aundiari.

Iñoren lumarekin

Francesc de Borja moll-ren aburuak

JUAN SAN MARTIN

Francesc de Borja Moll Mallorca-ko filologoak, azaroko ilean, zenbait artikulu jakingarri argitaratu ditu Diario de Mallorca egunkarian. B. Moll-ek astintzen ditu Espaiñian aspaldditik dabiltzaten izkuntzeri buruzko iritzi arruntak.

Mende onen asieran Mossén Alcover-ek agertu zituan aburuak biziki berritzen ditu, era berriz, jakintzaz eta maitasunez. Nere iritzian, biotzez baiño buruz geiago jokatuz.

"El mito del separatismo" eta "Aclarando conceptos" dira bere Pagina de ca nostra idazlanetatik gusteren irakurri ditudanak.

Bere artikuluak dirala ta, F. de B. Moll idazleak karta asko jasotzen ditu eta maiz karta beraiek eman izan die gaia sakonago aztertzeko bidea. Bere lanetan, irakurleekin solasean ari bezela agertzen da. Ain dira interesgarriak bere lumatik ateratzen diran gauzak, eskuz-esku eta fotokopiaz ibiltzen omen dira idazkiok.

Moll-ek, dio, bere lanak duten arrera onari buruz: "gauza oiek orren errezak eta argiak izanik, gaur ez zuten izango orrenbeste garrantzi mende laurden bateko ixilaldi au edo gauza 'eraren birako monologo au izan ez balitz". Beti Espaiñiaren batasunaren aldetik begiratzen omen da aspaldi onetan, ta ain zuzen ere ez Moll berak begiratzen dakian alde beretik. Au da, dionez, batzuek duten interesa izkuntza eta separatismoa naastutzeko, eta ez dala izkuntz bat baizik naziónala, gaztelera. Are geiago, ba zala orduа beingoz izkuntza problema etetzeko.

Problema gabeko Espaiñia dala antolamenaren erarik aukerakoena prolemak eurak ez ezagutzeko eta erabagi gabe gelditzeko. Uste ori ames arin bat besterik ez dala, dio Moll-ek. Azaleko ur bare oien azpitik bizia dijoala, eta egunen batean uste-gabeko zurrunbillo batean arkituko gerala, eta, orduan, antolamen ora oiek ez dutela balioko eta berriz asi bearko gerala prolemak aztertzen soluzio berriak arkitzeko.

Francesc-ek dio, gauza auen auzian argi ageri dela "nazio" eta "Estadu" tarteko aburuak biurriturik, zentralista sistemari eustearren. Frantziatik kopiaturiko sistema orri, Espaiñia baten ideia zabaldu ta indartzeko al izan diran bide guziak jokatu dirala ta ez Espaiñia batasunarena, baizik "España uniformada"-ren ideia, dala dio. Eta Espaiñia betidanik orokorra izanez bat geolojiaz, klimaz, gizonez, olturaz, izkuntzaz eta pentsaeraz, indarrez jarritako "uniformea" desegoki dagiola, estu zaiola indar-atorra bat bezela.

Kondairazko izakera derrigortze orren aurrez-aurre gaude Espaiñiaren alkartasuna nai degunok (ta orregaitik, ain zuzen ere, ez gera separatistak, dio) baiña ez "uniformatua" (orregaitik defenditzen ditugu erresuma guzien kultura ta etniazko baloreak. Erresuma edo nazio bakoitzarenak, español klasikoak zioten bezela).

Jende askok uste omen du iritzi oiek katalan eta euskaldun "txoro" batzuen artean bakarrik dirala, dio, baiña ez dala orrela. Izen aundidun asko izan omen dira iritzi oietakoak —dio, F. de B. Moll-ek—. Azorin berak ere ikuspide ori zuala. Dala berrogeitamar urte, Azorín eldua eta pentsaeraz ondo finkatua egoanean, Madril-go "ABC" kasetan idatzi zuan artikulu batetik atal auek jasotzen dizkigu, artaz gogorazteko:

"Ezin diteke nastatu eta kideko jarri Estadua eta naziоa. Espaiñian Estadu bat dago eta nazio asko. "Nazioetzaz" mintzatu dira beti klasikoak —Lope, Gracián, Cervantes— adierazi nai zituztenean katalanak, euskaldunak, gaztelarrak, galleroak, t.a... "Kataluinia naziоari" —era ortara berezitua esanez— agertzen du bere begirapen ona Gracián-ek...

"Estadua da agintariek erresuma bat edo bat baiño geiago gobernatzeko jartzen duten maila. Nazio batek, zenbat eratako adigarriak sentimentuz, ideaz eta sinismenezko izatez ditu nazio batek! Nazio bat kondaira, izkuntza, azturak, oroipen eta asmo eparigarri erresuma alkarteak... Nazio bat erri baten giroa da, mendez-mende belaunik-belau girotua, zeruagaitik, argiagaitik, paisajeagaitik, etxeagaitik, geure aurtzarotik ikusi ditugun gauzegaitik. Nazio asko alkarturik bizi diran Estadu batean, nola itz egin genezake izkuntz nazionalatzaz? Nazio oietariko bakoitzak —Espaiñian gertatzen dan bezela— bere izkuntza ba du, guziak izango dira nazionalak era berean. Eta beste gauza bat izango da Estaduaren izkuntza, Estaduaren politika ta aministrazioaren bizitza obe ta errezago baterako. Ez degu ikusten abertzaletasunak zer ikusi duan, abertzaletasunik zindoenak ere, Estadu baten barruan izkuntzak beren bizi-bidea libre izatearekin. Estaduaren izkuntza ofiziala izan diteke egokitasunaren obe bearrez; iñoiz ere ez abertzaletasunaren zer ikusiz...

"Politika bere zentzunik gorenean, gizartea bere ikaspenik berrienetan, gerrate onen adierazpen beraiek (lenbiziko mundu-gerratea), Estadu baten barrenean dauden izkuntz nazional iraupenez irakasten digute libertadea ez-ezik indartu bearra... Berakin, uste danaren kontra, Estaduaren alkargoa indartuko da eta espaiñolen artean alkarganako artu-emanak biozkorragoak izango dira".

Ta, bukatzeko, dio Moll-ek: Azorin-en itz oiek ez dute esplikazio bearrik, bakarrik, gogoraziko genuke Azorin ez zala atalan edo euskaldun "txoro" oietako bat, baizik gaztelераrén itz-lanzko maixurik nagusiena.

Beraz, nik, au esango nuke: kontu oietan, ordutik onera, aurrera egin bearrean atzera egin degula. Arresi aundiago bat jaso da Espaiñiako errien artean eta nekezagoa jarri da alkar ulertzea. Aurreak erakusten digu atzea nola erabilli. Euskaldunori, orain arte ikusiak erakusten digu, ezeri jaramonik egin gabe geure bidea aurrera jokatzea, erri bezela iraun nai ba degu.

Itz berri aditza ta joskerari buruz

Basarri'k ez dizkigu oraintxe lenengo aldiz agertu bere iritziak ZERUKO ARGIA'n, itz berri, aditza, joskerari eta buruz. Len ere jarduna degu ortan.

Joskerak garrantzi aundia dula? Noski. Izkuntza batek ez al du bada joskera bere nortasun-agiri?

Orain aste gutxi Donosti'n, erriko liburutegian, arrituak utzi giñun izen aundiko izlariaren itzak zerioten erdal kutsuak. Pentsatu ere, auxe pentsatu genun: "Ez jakiteak ala moda berrien batek bultza ta itz egiten dik orrek orrela? Antzerki gaia sakon erabiltzen dik. Idatzi ere, makiña bat idatzi dik orrek. Joskera-legeak ez ote dizkik bada ezagutzen?".

Dana dala, ez zun alegin aundirik egin aretxek, izketan beintzat, euskera orrazten.

Bidezkoa benetan ZERUKO ARGIA'n gertatzen dana salatzea, Basarri! Eskuratuko al du lenbaitlen "euskera oso mendean dun zuzentzaille" ori ZERUKO ARGIA'k!

Bai "ekin bearko diogu okerrak zuzentzeari", baña okerrak zuzendu bearrean ez gaitezen zuzenak okertzen asi. "Irakasleak Pedro'ri jo egin dio" baño euskera jatorragoa ba'da "maixuak Pedro jo egin du", ez da gaiztoagoa "irakasleak Pedro jo egin du" edo "irakasleak jo egin du Kepa".

Aditza ongi jokatzeko "irakasle" ta "antzoki" kaltegarri ote ditugu bada?

Zuzendu ditzagun joskera ta aditza, baña utzi "irakasle" ta "antzoki" bere tokian.

Azken urte auetan sortu zaigun berrizale-aurkako giroak ez gaitzala gorrikerira bultza.

Gure artean idazle mordollozale amorratuak ba-ditugu. Normaik KONPRENDITZEKO MODUAN ISKRIBITU nai omen dute, ta zer gertatzen da? Auen lanak ez dirala berrizale purrukatuenak baño errezagoak! Mordollozale oiek geienetan "maixuak Pedro'ri jo egin dio" esango dizute, biurriagorik bururatzen ez ba'zaie. Euskerak irabazi al du ezer?

Erriak jaso ta erabiltzen ditun itz berri asko ditugu. Euskerarentzat onuragarri. Bai orixe! Kale, zeru, eliza ta errege bezin bearrezkoak. Ez ote gera ba garbizalekeria ta garbizaletasuna bereizteko gauza?

LARREA'tar IMANOL'ek

Gráficas Navarras, S.A. - Pamplona - España'n egiña D. L. NA. 80-1963